

Február 3. Balázs napja

Balázs püspök a kora középkorban Európa-szerte nagy tiszteletnek örvendett. Legendája szerint megmentette egy özvegyasszony fiát, aki egy halszállkától fuldokolt. Az asszony a későbbi börtönbe került püspököknek ételt és egy szál gyertyát vitt hálából. A szentéletű ekkor arra buzdította az asszonyt, hogy ezentúl évenként ajánljon föl tiszteletére gyertyát, s ígérte, hogy ettől fogva mindig jól megy majd sora. Innen eredeztethető tehát a gyertyáknak Balázs tiszteletére való felajánlása, amiből a 16. század táján templomi szentelmény lett, nyilván már Gyertyaszentelő Boldogasszony naptári szomszédsága miatt is. Balázst, mint a torokbajok csodálatos orvosát tiszteli ezért a nép. Ezen a napon történik a Balázs-áldás, másként balázsolás. Jászládányon (Jász-Nagykun-Szolnok vármegye) torkoskodás, Dunántúl egyes helyein toroknyomás, Sükösdön (Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye) gudurázás a neve. Az áldásnak népi fejleménye, hogy Apátfalván (Csanád vármegye) akiket a templomban megbalázsolnak, azoknak is megsimogatták a torkát, akik otthon maradtak, hogy nekik se fájjon. Honti (Hont vármegye) gyerekek nekivetkőzve, bent a szobában járták Balázs táncát. Hazai fejlemény a Balázs napi almaszentelés. Zalabaksán (Zala vármegye) e szentelt almával megfüstölték a torokfájósokat, Parádon (Heves vármegye) a szentelmény héját parázsra vetették és füstjét a torokfájósok belélegezték. De a balázssalma kedvelt volt Mezőkövesden (Borsod vármegye), Bélapátfalván (Borsod vármegye) is, ahol nemcsak a család tagjainak, de a jószágnak is jutott belőle.

Balázst régebben az állatok és a nyíló vegetáció patrónusául is tisztelték. Az ünnepén szentelt víz (aqua Sancti Blasii) betegség és állatvész idején népszerű szentelmény volt. Egy másik legendája szerint ugyanis egy asszonynak egyetlen malacát elragadta a farkas, de a szent a vadat zsákmánya visszaadására kényszerítette. E legendája azt is elmondja, hogy amikor Balázs a pusztában élt és egy kőlyukban lakott, a madarak hordtak neki enni, vagyis ezek szerint parancsolt az ég madarainak is. Ebből könnyedén megérthető, hogy Algyő (Csongrád vármegye) öreg szőlősgazdái szőlőjük négy sarkából egy-egy vesszőt metszettek Balázs napjának hajnalán, amivel birtokukat körüljárták. Úgy vélték, hogy ezzel Balázs megvédi termésüket a madaraktól.

Nem kétséges, hogy a magyaroknál, szlovákoknál, a szepesi- és erdélyi szászoknál, régi felső-magyarországi németeknél, sőt a morváknál és cseheknél is egyaránt a még századfordulón is virágzó balázsjárás középkori diákrekordációkból bontakozott ki. A legelső ismert magyar nyelvű balázsjárás szövege a 17. századból való. Ez az adománygyűjtő, köszöntő szokás a 18. században, az iskoláztatás lassú föllendülésével újjászületett. Történeti adatokból úgy tűnik, hogy kezdetben a gyermekek a tanítóval együtt járták végig a falut, énekes köszöntéseikért adományokat kaptak, melyek a tanítót illették. Később már csak az iskolások gyakorolták e szokás. Sümegen például a balázsjárók hatan voltak. Napszálltakor indultak útnak: a generális, a kapitány, a püspök, a mester, a diák és a paraszt. A tanító részére lisztet,

Balázs napja, február 3.

Írta: Kürtössy Péter

2012. január 30. hétfő, 20:41 - Módosítás: 2022. december 25. vasárnap, 11:26

kolbászt, babot, szalonnát és egyebeket gyűjtöttek. A Nyitra vármegyei Kolon faluban így énekeltek „Balázs vitézei”:

Szent Baláznak napján,

Szabadságunkban van,

Hogy házanként járjunk,

Segítséget várjunk,

S énekeljünk:

Umne dignum

Reverendum,

Campes.

Adjatok gyermekecskét,

Hallja az ábécécskét,

Omne dignum,

Reverendum,

Laudes.

□

Adjatok leánykát,

Söpörjön iskolát,

Adjatok egy ludat,

Hogy mutasson utat,

Iskolába.

□

Adjatok egy kakast,

Hadd kaparjon garast,

Papirosra,

Most úgy fogunk táncolni!

Ekkor körbetáncolták a legények a mestergerendába szúrt szalonnadarabokkal tűzdelt nyársat:

Mint a molnár tyúkjai,

Ha jóllaktak búzával,

S az ellopott árpával,

S gazdánk embersége

Gazdaasszony tisztessége;

Adjon darab szalonnát,

Vérest, májast, nagy hurkát.

Ekkor az egyik legény felemelte kezét, s mutatva felkiáltott:

Ekkorát!

Mert ha nekünk nem adtok,

Fazekakban kárt valltok;

Mind lehullnak a polcról,

És a tyúkok a pántról,

Ha nem akarja kétek azt,

Hogy kárt tegyünk,

Vagy pedig mást,

Nézzé kétek meg a padlást.

S hozzon kétek le egy kolbászt.

Balázs napja, február 3.

Írta: Kürtössy Péter

2012. január 30. hétfő, 20:41 - Módosítás: 2022. december 25. vasárnap, 11:26

Végül szerényen ezt mondja egyikük:

Macska van a szalonnán,

Kergessétek el onnan,

Szegjetez egy falatot,

Nekünk is egy darabot.

Föltűnő a balázsjárásnak keverék, magyar-latin szövegezése. Kialakításában és elterjesztésében a középkori vándordíákok igen nagy szerepet játszottak. E vidám kéregetés, érdekes példája annak az európai néphagyományban nem szokatlan jelenségnek, amikor a magas egyházi műveltségnek játékos megnyilatkozásai népi jelleget kezdenek magukra öltetni, sőt a helyi környezethez is iparkodnak alkalmazkodni. Egyik-másik játékban a hajdani verbung hatása is fölcsillan, hiszen itt voltaképpen új diákokat is toboroznak az iskola számára.

Források:

Bálint Sándor: Ünnepi kalendárium I. Szent István Társulat. Budapest, 1977. 200-205.

Manga János: Balázs-járás. In: Magyar Néprajzi Lexikon 1. Akadémiai Kiadó. Budapest, 1977. 201.

Réső Ensel Sándor: Koloniak Szent Balázs-napja. In: Réső Ensel Sándor: Magyarországi népszokások. Osiris Kiadó. Budapest, 2000. 190-191.